

INLEIDING

De Snellegemse dorpskom is voor 1900 nooit druk bewoond geweest. Snellegem was een landelijke gemeente met een verspreide bewoning. Rond de soms grote boerderijen lagen de landerijen waar hooguit één of twee knechten een stekje hadden gevonden. Vanaf het einde van de 19de eeuw is er een langzame evolutie gekomen naar een straatdorp: veel bewoning langs de hoofdstraat, de as Eernegemweg-Kerkweg. In de loop der eeuwen is er weinig aan de dorpskern veranderd tot 1900.

EEN POGING TOT WEDERSAMENSTELLING

We zullen proberen een wedersamenstelling te doen van de dorpskern van omstreeks 1800 tot 1900. Met een grote graad van zekerheid kunnen we de bewoners van dorpskern ten jare 1799 achterhalen (zie schets 1). De Fransen bezetten toen onze gewesten en pastoor Van Maldeghem, die de eed van getrouwheid aan de republiek geweigerd had, was gedeporteerd. De ingang van de kerk, toen nog het Romaans-gotische kerkje, lag langs de westzijde en kon dus langs drie zijden bereikt worden: twee ingangen van op het kerkhof en langs de voetweg aan de westkant (die thans volledig afgesloten is).

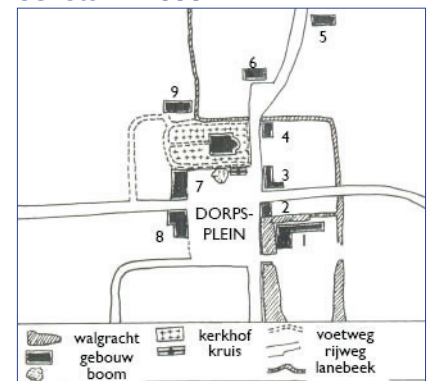
Rondom het kerkhof lag er aan de binnenzijde ook een voetweg, omzoomd door notelaars. Op het kerkhof stonden nog geen stenen grafmonumenten en de begraafplaats zag er uit als een grasplein. Dit gras werd verpacht en er liep dus wel eens een koe op om het gras kort te houden. De noten werden in de oogsttijd geraapt en verkocht ten voordele van de armen.

We bekijken de dorpskern vanaf de Franse Revolutie en de bezetting van onze streken door de zuiderburen (1794–1814). De Fransen organiseerden reeds in 1799 een volkstelling en daardoor kennen we de bewoners. Die volkstelling mislukte in vele gemeenten en daarom hielden ze in 1807 een nieuwe volkstelling. Er is sedert 1799 al een zekere bewonerswissel gekomen (zie schets 2).

Het grondplan blijft hetzelfde. We merken wel dat in de tweewoonsten soms alleenstaanden, eventueel met kinderen, woonden: kleine huur, wellicht zelfs gedeeld want de mensen deelden de kamers van het huis onder elkaar op. Zo had ieder gezin niet steeds de beschikking over een woonkamer, slaapkamer én keuken. Er was nog al eens een gedeelde keuken met haard. Eén van de bewoners had geen woonkamer en leefde op een 'voutekamer', een verhoogde kamer boven de kelder, ook hoogkamer genoemd.

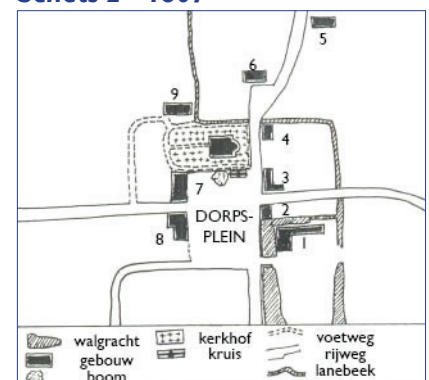
Het dorpsplein is dan groot te noemen. De smisse dateert maar uit de 17de eeuw. Daarvoor was het dorpsplein veel groter en hoorde volledig bij het Oosthof. Met toestemming van de Heren van Meetkerke mocht een zekere Van Renterghem hier een smidse op het dorpsplein oprichten. De smid heeft het hier geen 30 jaar uitgehouden vooraleer hij het faillissement moest ondergaan. De bezitters van paarden waren immers gewoon hun plan te trekken

Schets 1 - 1799

De bewoners: 1. Het Oosthof met als bewoner-pachter landbouwer Christiaan Lievens. 2. De pastorie onbewoond. 3. Weduwe Emanuel Priem. 4. ? 5. Wagenmaker Cornelius Casteleyn. 6. Koster Louis Tempelaere. 7. Dorpsherbergier-brouwer Pieter Van Hee. 8. Smid Franciscus De Clercq. 9. Tweewoonst met het gezin Cornelis Casier en het gezin van kleermaker Pieter Krock.

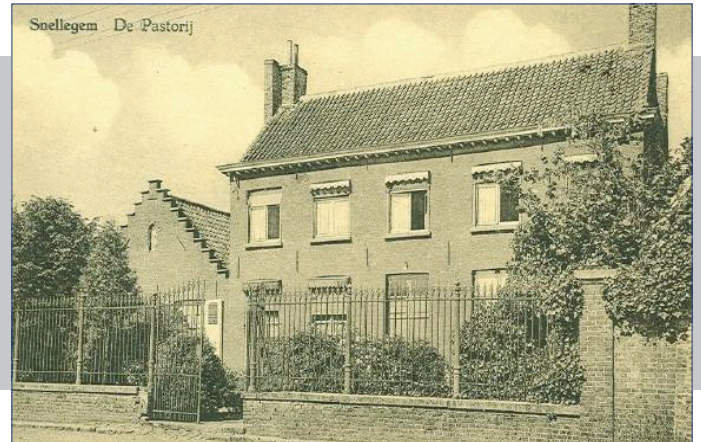
Schets 2 - 1807

Bewoners: 1. Het Oosthof met landbouwer Christiaan Lievens. 2. Pastoor Jacobus Van Nieuwenborg. 3. Francisca Priem, gehuwd met kleermaker Pieter Lanssens. Hierbij woont ook Anna Broucke. Dus tweewoonst. 4. Veldwachter Francis Collemberg. 5. Wagenmaker Cornelius Casteleyn. 6. Koster-winkelier Louis Tempelaere. Hij heeft "De Potente" herbouwd. 7. Brouwer-herbergier Pieter Vanhee. 8. Smid Pieter Godderis. 9. Tweewoonst met weduwe Casier, Joanna Desmet en dochter Christina. Daarnaast woont Jacoba Maene.

en er waren al wagenmakers op het dorp werkzaam. Met smissegewerk alleen kon je de kost niet verdienen. Zijn opvolgers hebben het blijkbaar beter aangepakt want zij waren ook landbouwer én herbergier. Zo was er voldoende inkomen om een gezin te onderhouden. Einde 20ste eeuw werd de smisse volledig vervangen door een herberg (en eethuis). De vroegere naam 'Jacob Van Maerlant' werd dan vervangen door 'De Peacock', vertaald 'De Pauw' of de naam van de uitbater.

De pastorie staat nu een twintigtal meter van de straat maar stond vroeger, met een voortuintje en een ijzeren hekken tegen de Oostmoerstraat. Zo ver we kunnen teruggaan in de geschiedenis heeft de pastorie steeds op die plaats gestaan, weliswaar in een bescheidener afmeting dan op de foto. Achter de pastorie lag de hof waarin de pastoor zijn groenten kon kweken. Pas na de Eerste Wereldoorlog werd de huidige pastoriemuur gebouwd, vroeger was het een haag.

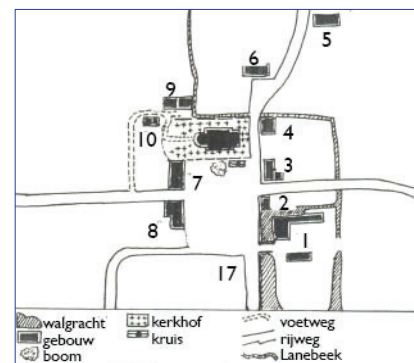
Het Oosthof is eigenlijk een neerhof. Het kasteel – dat in de weide aan de zuidzijde stond - verdween in de 17de eeuw. Hier woonden ooit de Heren van Rode, waarbij Jacob van Maerlant gewerkt heeft, de Heren van Snellegem en de Heren van Meetkerke. Na hen kwamen nog tal van adellijke families als eigenaars van het gehele Oosthof maar zij hadden altijd pachters en kwamen zelf niet naar Snellegem.

De pachter moest (meestal) eenmaal per jaar (met Bamesse) naar Brugge om de pacht af te dragen. Oorspronkelijk was het Oosthof de centrale hoeve van het kroondomein en er zijn reeds schriftelijke bronnen hierover in 942. Het oudste gedeelte is de ingangspoort met zijmuur die dateren uit omstreeks 1560. De zeven tinnen op die ingangspoort zorgden een tijdlang voor de benaming 'De Zeven Torentjes', maar de oorspronkelijke benaming was 'Oosthof' sinds de splitsing onder de Heren van Rode in een 'Oosthof' en (intussen verdwenen) 'Westhof'. Ook hier maakte het landbouwbedrijf in de tweede helft van de 20ste eeuw plaats voor een horecazaak maar grondplan en bouwstijl bleven bewaard. In de 70-tiger jaren van de 20ste eeuw werd het geheel grondig gerestaureerd.

In 1814 organiseerden de Fransen voor de derde maal een volkstelling. Hieruit blijkt nogmaals dat er weinig gebouwd werd. Het is een crisistijd. Heel wat Snellegemnaars dienden in het leger van Napoleon en er moesten zware belastingen betaald worden. Toch is er grote bedrijvigheid op het dorp met een smisse, een wagenmakerij, een brouwerij, een winkel en een schoenmakerij. De 'maire' of burgemeester Debeuckelaere speelde met de Fransen mee en zijn assessoren (schepenen) kunnen we niet vrijpleiten van Franse sympathieën. Debeuckelaere hing trouwens de huid naar de wind: ook toen de Hollanders hier in 1815 kwamen, keek hij hen naar de ogen (*Zie schets 3*).

Schets 3 - 1814

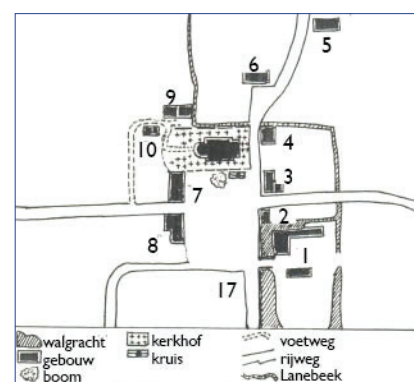

Bewoners: 1. Oosthof: pachter-landbouwer Christiaan Lievens. 2. Pastoor Van Nieuwenborgh, volgens de Fransen van goed gedrag en zeden. 3. Veronica Hubrecht houdt er school en in de andere vleugel is Frans Becu schoenmaker. 4. Champetter Jean Charpentier. 5. Wagenmaker Corneil Casteleyn. 6. Koster-winkelier Louis Tempelaere. 7. Baas-brouwer Pieter Vanhee. 8. Smid Pieter Godderis. 9. Onbewoond.

Na de nederlaag van Napoleon, te Waterloo in 1815, kwam ons land onder het Hollands Bewind. Dat was weinig voelbaar op een kleine gemeente als Snellegem. In de vijftien jaar dat we onder Hollands gezag stonden, werd er geen volkstelling opgelegd.

Sommige huizen veranderden van bestemming: de kosterie, aan de Lanebeek, werd opnieuw bewoond door de koster, terwijl de veldwachter daar lange tijd in woonde tijdens de Franse Revolutie. Verder krijgen we ook meer tweewoonsten: bestaande huizen werden opgedeeld voor twee gezinnen, meestal zonder familieband. Het huis op de hoek van de huidige Bosweg en de Kerkeweg werd vergroot en opgetrokken maar heeft een eeuwenlange geschiedenis als nijverheidshuis. (*zie schets 4*)

Schets 4 - 1830

Bewoners: 1. Christiaan Lievens boert op het Oosthof. 2. Pastoor Pieter Nuytten. 3. Tweewoonst met Veronica en Regina Huybrechts enerzijds en schoenmaker Michiel Wittezaele anderzijds. 4. Koster Louis Tempelaere. 5. Wagenmaker Cornelius Casteleyn. 6. Landman en koster's zoon Pieter Tempelaere. 7. Herbergier Pieter Vanhee. 8. Smid Pieter Samoy (Samaey). 9. Tweewoonst met schoenmaker Franciscus Becu en wever Emmanuel Blancaert. 10. Nieuwe tweewoonst met de weduwe Joseph Vandamme, een werkvrouw, en het gezin Pieter Lanssens, werklieden. 17. Is dit al een woonst?

1830 werd het jaar van de Belgische Omwenteling en de onafhankelijkheid maar alles verliep hier rustig. Er kwam echter weer een telling en dit is de laatste maal dat wij vrij zeker zijn van de toestand in de dorpskern. Na de Belgische Omwenteling liet de ambtenarij veel te wensen over: om de haverklap werd de sectienummering (er bestond geen huisnummering) veranderd: iedereen kende iedereen. Voor de mensen van toen was dit geen probleem. De postbode had dus geen moeite om iemands brief – als die er al was – te bestellen. Uit die eerste dertig jaar van de 19de eeuw valt er weinig nieuws te vertellen over de huizenbouw. De toestand bleef onveranderd dezelfde. Tussen het dorp en de Kruisstraat stond alleen de molen! Dit is eigenlijk een toestand die voortvloeide uit de tijd dat de Heren van Meetkerke nog eigenaars waren van het Oosthof en dus grote landerijen in de omgeving hiervan bezaten.

Tien jaar na de onafhankelijkheid breekt hier de eerste hongersnood uit die duurde van 1840 tot 1845 maar tot 1850 de naweeën kende. Het waren in 1838 en 1839 natte jaren geweest, de aardappeloogsten waren mislukt en aardappelen waren toen al het voedsel van de arme bevolking.

In de nasleep van de onafhankelijkheid kunnen we ook niet verhoppen dat er hier werk in overvloed was voor de arbeiders. Het zijn dus tien harde jaren met veel sterfgevallen bij kinderen en ouderlingen geweest, met een zware last voor de Armendis (thans OCMW) die de noodlijdende gezinnen moest bijspringen in kleren, eetwaren, pacht of soms zelfs in geldspecie.

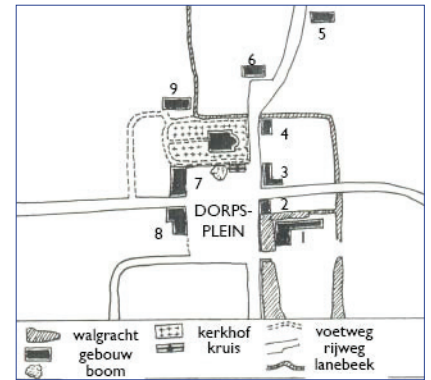
In 1866 lijkt het ergste voorbij en ook het Belgenland begin zijn eigen koers te varen. Welvaart is echter nog steeds niet verzekerd. In dorpskom zouden nu twee gebouwen zijn bijgebouwd. Het nummer 10 op de schets van 1866 is nieuw maar de bewoners zijn ons onbekend. Het nummer 17, waar thans de school zich bevindt, zou bestaan hebben uit een driewoonst en was eigendom van de familie van Caloen. In de schoolstrijd van 1880 moest deze driewoonst de plaats ruimen voor het klooster met school (Zie schets 5).

Tussen 1870 en 1875 krijgen we hier een tweede periode van hongersnood. De graanmarkt stuikt ineem door de invoer van goedkopere granen uit Amerika en Rusland maar de huurprijzen van woningen stijgen! Er zijn arbeidskrachten op overschot en dus dalen de lonen. Alles samen een hoop miserie! Maar weer komt de bevolking dit, ten koste van zware inspanningen te boven. Getuige hiervan onder andere het veranderde dorpsgezicht vlak voor de Eerste Wereldoorlog.

De bevolking is intussen aangegroeid en de pastoors bidden om een grotere kerk te mogen bouwen. Ze ijverden voor de afbraak van de oude kerk maar werden gedwarsboomd door jonker de Béthune die de oude Romaans-gotische kerk als een monument beschouwde. Na 50 jaar gekrakkeel werd tenslotte besloten aan de oude kerk een nieuwe kerk in neogotische stijl te bouwen.

Tussen 1890 en 1893 realiseerden vooral de Snellegemnaren –mits ontbering en zware inspanningen in weer, wind en soms harde vrieskou– de nieuwe kerk. Daar er een gebrek was aan geld werden minder goede, dus goedkopere, materialen gebruikt en werd de aankleding van de kerk pas in de jaren daarna voltooid. Reeds na zeven jaar moesten herstellingen uitgevoerd worden en de aterinsijpeling bleef voortduren tot aan de eeuwwisseling 20ste – 21ste eeuw.

Schets 5 - 1866

Bewoners. De toestand is grondig gewijzigd. 1. Op het Oosthof woont nu Jan Kint. 2. Dionysius Van Halme, promotor van een nieuwe kerk, is pastoor. 3. Het gezin van kleermaker-klokkenuider Joannes Quicke en Cecilia Wegsteen alleen. 4. Koster, deed deze telling maar vergat zichzelf. 5. Anna-Theresia Hatse, weduwe Karel Casteleyn, heeft geen wagenmakerij meer maar is landbouwster. 6. Herberg "De Potente" met bewoner? 7. Herberg van het gezin Franciscus Lievens – Francisca Desopper. 8. Smidse van Isabella Debusschere, weduwe De Grootte. 9. Onbekend. 10. Onbekend. 17. Driewoonst maar bewoners onbekend.

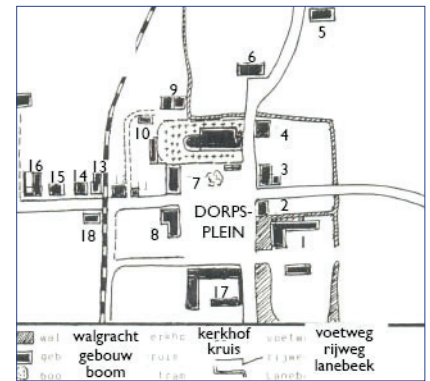
Zicht op de Kerkeweg

Interieurfragment van de kerk

Wanneer we de periode 1909-1912 doorlichten zien we een straatdorp verschijnen. Op de dorpsplaats werden geen gebouwen bijgebouwd maar langs de Eernegemweg staan talrijke nieuwe huizen. Sinds 1883 prijkt op nummer 17 de zusterschool met klooster. Vanaf 1909 doorkruist een tramlijn ten westen het dorp. Daar de gemeente Jabbeke niet intekende op het ontwerp van een nieuwe spoorverbinding tussen Brugge en Diksmuide werd het traject over Snellegem – dat wel aandelen kocht – omgelegd. De notelaar en het calvariekruis staan nog steeds tegen de kerkhofmuur. In die muur zitten ringen waaraan de boeren hun paarden vastbinden wanneer ze naar het dorp komen (Zie schets 6).

Schets 6 - 1909

Bewoners: 1. Oosthof met kerkmeester-landbouwer Joannes-Baptiste Jonckheere en zoon Eduard. 2. Pastoor Steelant. 3. Tweewoonst met winkelier E. Lagrou en werkmans K. Van Ronselé. 4. Hofbouwkundige Achille Serroels met zonen Ildephonse, hofbouwkundige en Adolf, gemeenteontvanger. 5. Landbouwer Eduard Deschacht. 6. Wagenmakers Eduard en Isidoor Casteleyn. 7. Landbouwer August Jonckheere. 8. Smeden Emile Depauw met zoon Renaat. 9. Timmerlieden Cyriel en Karel Clictour en metselaar Maximiliaen Clictour. 10. Landwerkman Hendrik Jonckheere. 11. Politiezaal. 12. Winkelier Eduard Ongenaë. 13. Wagenmaker-herbergier Emiel Casteleyn in "Het Boldershof". 14. Winkelier August Roelens. 15. Herbergier Augustinus Vanhove. 16. Gemeenteschool en onderwijzerswoning van onderwijzer-gemeentesecretaris Désiré Hautekiet. 17. Het klooster en de aangenomen vrije lagere school van de zusters. 18. Schrijnwerker Gustaaf Bonte. Intussen is ook de tramlijn aangelegd.

Zicht op de neogotische kerk

Zicht op het Oosthof

ADRESSERING ZONDER LOGICA

Na de Eerste Wereldoorlog is wel een zekere herstelperiode nodig geweest. De toestand van een aantal huizen in 1920 kunnen we toch kort omschrijven. Er is nu een zekere adressering ingevoerd maar die houdt geen logische steek.

1. Het Oosthof telt vier kamers en wordt uitgebaat door Maria Coppenolle en haar zeven kinderen. (Dorp 85).

2. De pastorie wordt nu bediend door pastoor Camille Steelandt. Hij heeft vijf kamers voor hem en de dienstmeid. (SA 86).

3. Er zijn drie kamers in het huis van Eduard Lagrou, kleermaker. Er leven wel vijf volwassenen in dit huis waar niemand getrouwd is. (Dorp SA 1).

4. Adolf Serroels, koster-handelaar en gemeenteontvanger kan vier kamers gebruiken voor het dagelijkse leven maar hij heeft wel 10 kinderen. (Kerkweg 2).

5. Casteleyn Eduard is landbouwer-herbergier. Hij heeft drie kamers in zijn woning maar ook drie kinderen. (Kerkweg 3).

6. Herberg "De Potente". Hier woont landbouwer en herbergier-klompenmaker Eduard Deschacht. Het gezin van zeven kinderen telt 4 kamers. (Kerkweg 4).

7. Landbouwer-herbergier August Jonckheere betreft dit huis met drie kamers. Hij heeft vier kinderen. (Dorp 2).

8. De smisse wordt uitgebaat door de weduwe Depauw, Juliana Vanhove. Zij heeft 5 kamers ter beschikking voor de herberg, en het woongedeelte. Zij is ook landbouwster en heeft nog vijf kinderen thuis. (Dorp 1).

9. Aan de Lanebeek woont Idonia Desmedt, weduwe Deboo met zes kinderen en heeft 3 kamers. (Kerkweg 5).

10. Geen gegevens bekend.

11. Politiezaal.

12. Landbouwer-winkelier en herbergier Eduard Ongenae huwde in 1897 en heeft intussen 10 kinderen. Hij heeft de beschikking over vier kamers. (Eernegemweg 4a, thans apotheek).

13. Herberg het "Boldershof" werd bewoond door Emilius Casteleyn. Het gebouw bezat 5 kamers. Deze herbergier-wagenmaker had toen zes kinderen. (Eernegemweg 4b).

14. Dit is zeker een tweewoonst. Cyriel Clicteur, timmerman, beschikt over vijf kamers voor zijn gezin met één dochter. Hij heeft twee kamers afgestaan aan belastingscommissaris Camille Hoenraet die ook één dochter heeft. (Eernegemweg 4c).

15. Moet eveneens een tweewoonst geweest zijn maar volledig onafhankelijk van elkaar. Aan de dorpszijde woonde August Dekeyzer met zijn echtgenote en dochter in drie kamers. Hij was landbouwdagloner. (Eernegemweg 6). Aan de westzijde was het de herberg van Augustinus Vanhove en echtgenote. Zij hadden vier kamers. (Eernegemweg 8).

16. School en onderwijzerswoning – thans "De Schelpe". De onderwijzer Cyrillus Hautekiet beschikt over zes kamers. Hij heeft dan maar een driejarig zontje. (Eernegemweg 10).

17. Het klooster: heeft acht kamers voor zeven zusters. Rosalie Pattyn is overste. (Dorp C64). Daar hoort ook de vrije aangenomen meisjesschool bij (zonder nummering).

18. Schrijnwerker in 1909, Gustaaf Bonte, is nu trappenmaker en herbergier. Hij heeft tien kinderen in huis en zes kamers ter beschikking voor alle doeleinden. (Eernegemweg 2a).

Hieruit moge blijken dat, wanneer men een woonkamer-keuken had, er weinig slaappleats overbleef in vele woningen. Men sliep dicht bijeen. De ouders sliepen meestal in een ingemaakte slaapkoets in de woonkamer of keuken. Onder het (lage) pannendak sliepen de kinderen gewoon op zolder in een beddebak. Verder tellen we acht herbergen op die 17 woonsten. Slechts vijf gezinnen waren geen landbouwer of nijveraar. Het dorpsgezicht is drastisch veranderd: als je vanuit het dorp westwaarts kijkt zie je één lang bouwlint.

COLOFON

Auteur: Marcel Desmedt - Vormgeving: Stefaan Desmedt

Druk: Gemeente Jabbeke - VU: Gemeente Jabbeke

Gemeente

Jabbeke

geeft je ruimte